COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I"
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 15 (XLVI)
Decembrie 2005

COOPERAREA LA MAREA NEAGRĂ – MODIFICĂRI PARADIGMATICE

Lector univ. Simona MALEŞCU

C O N C L U Z I I

- În ciuda problemelor complexe, care încă mai caracterizează această regiune a Mării Negre, în virtutea istoriei ei îndelungate, uneori nefericite, dar mereu dinamice, se impune să evidențiem că tot această istorie a oferit atât bazele, cât şi motivația unei participări active şi de succes la economia globală şi la securitatea şi stabilitatea internațională.
- Occidentul, prin NATO, UE, dar şi prin fiecare mare putere cu implicații regionale sau globale, în parteneriat cu Rusia, țările din Asia Centrală, Turcia şi țările caucaziene, este ferm angajat în construirea unei păci şi securități durabile în Europa, Orientul Mijlociu Extins, Balcanii de Vest şi zona Mării Negre.
- Rolul Mării Negre va creşte semnificativ nu numai în valorificarea resurselor energetice caspiene şi a celor proprii, dar şi în conexarea statelor riverane şi a celor din zona extinsă într-un puternic sistem regional de cooperare economică, politică, culturală şi în parametrii de securitate şi stabilitate.

De peste un deceniu, securitatea internațională se confruntă cu tendințele de fragmentare din regiunea Mării Negre, iar în particular, securitatea Europei - cu o dilemă geopolitică în relația sa cu acesta: integrare şi creare de stabilitate versus dezintegrare şi conflicte latente. Se pare că răspunsul la aceste provocări se află în cooperarea internațională bazată pe patru elemente principale: spirit de parteneriat, sprijin şi respect reciproc, crearea de oportunități pentru cooperare regională şi relații pozitive şi constructive cu guvernele din regiune.

1. Modificări în paradigma cooperării la Marea Neagră

Statele din regiunea Mării Negre sunt preocupate de rezolvarea propriilor probleme generate de noua lor situație oferită de sfârşitul Războiului Rece. Aceasta crea, la începutul anilor '90, un sentiment mai degrabă de respingere decât de focalizare a atenției şi interesului comunității internaționale. La vremea aceea, conduita statelor era prea puțin condiționată şi influențată de morală şi drept. Conta doar tendința de apărare a

propriilor interese, ceea ce punea în evidenţă o realitate dramatică: „cooperarea reprezenta excepţia, iar competiţia regula”[1]. Orice perspectivă de aderare la valorile occidentale părea utopică.

Atât NATO, cât şi UE îşi concentraseră atenţia spre flancurile Europei Centrale şi de Răsărit. La nord, se urmărea desprinderea statelor baltice de sub controlul Federaţiei Ruse şi integrarea lor în spaţiul euro-atlantic, iar la sud, oprirea confruntărilor sângeroase din Balcani şi cultivarea esenţelor democraţiei şi statului de drept.

Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 aveau să scoată la lumină vulnerabilităţi care demonstrau că nici un stat din lumea de azi nu poate să-şi asigure de unul singur securitatea, ca stare obligatorie pentru progres şi prosperitate, fără vecini şi în nici un caz împotriva acestora. Statele din jurul Mării Negre şi-au dat seama că depind tot mai mult unele de altele. Se simţea nevoia acută de solidarităţi împărtăşite pentru a combate multitudinea de riscuri, pericole şi ameninţări la adresa viitorului lor comun. Situaţia le-a determinat să înţeleagă că problemele politice, economice, de securitate şi de orice altă natură, mai vechi sau mai noi, puteau să fie mult mai bine abordate şi rezolvate într-un cadru mai omogen, deschis dialogului, unde să existe o anumită coeziune şi o experienţă, chiar şi a altora, de dezvoltare.

Regiunea avea puterea să ofere cadrul propice pentru stabilirea unor mecanisme de cooperare, care să contribuie la îmbunătăţirea climatului regional şi chiar internaţional de securitate.

Astfel, s-a pornit în ritm alert la identificarea şi eliminarea percepţiilor eronate dintre statele de pe perimetrul extins al regiunii Mării Negre şi la realizarea unor mecanisme de cooperare. Dar multitudinea problemelor de rezolvat necesare atât combaterii ameninţărilor la adresa securităţii comune, cât şi realizării stabilităţii politice şi economice a spaţiului a reclamat dezvoltarea exponenţială a numărului acestor mecanisme.
Situaţia a condus la apariţia unor blocaje în activitatea lor.

Găsirea cadenţei pe măsura impusă de valorile democraţiei necesita timp, iar acesta nu putea fi acordat datorită multitudinii de riscuri, pericole şi ameninţări care au apărut într-un interval foarte scurt şi care se adresau deopotrivă tuturor actorilor internaţionali de pe spaţiul supus analizei. Gestionarea lor în comun părea singura soluţie viabilă, dar era nevoie de un aglomerant. Realizarea lui a fost mult îngreunată de faptul, evidenţiat şi de teoreticieni recunoscuţi prin valoarea expertizei lor, că, la începutul perioadei, comunitatea euro-atlantică a „alocat puţin timp şi puţine resurse politice pentru a aborda regiunea extinsă a Mării Negre”[2]. Aceasta, conchid ei, pentru că „În Occident există tendinţa de a ignora sau neglija problemele pentru care nu există răspuns sau perspectivă de succes imediate: respectiv cele din categoria ‘prea greu de soluţionat’”. Înţelegerea regiunii ca aparţinătoare a acestei categorii de probleme cu soluţii greu de găsit a fost determinată, între altele, şi de teama de a nu irita Moscova în privinţa caducităţii moştenirii sferei sovietice de dominare şi de a nu o deranja prin deschiderea subiectului „străinătăţii apropiate”, care funcţiona la Kremlin încă din timpul lui Elţîn. Astăzi, o asemenea perspectivă, lipsită de realism, nu mai este de actualitate.

Primii paşi au fost făcuţi cu succes de NATO în direcţia atragerii statelor din zonă să participe la Programul „Parteneriatul pentru pace”(PfP). Considerând prilejul deosebit de oportun pentru viitorul lor, rând pe rând, tinerele democraţii din această zonă au semnat declaraţiile de adeziune. Interesul manifestat încă din primele momente şi implicarea lor activă în acţiunile desfăşurate în cadrul programului au depăşit şi cele mai optimiste prognoze ale succesului PfP.

Valurile de extindere din ultimul deceniu ale NATO şi ale Uniunii Europene au transformat regiunea Mării Negre într-un „limes” al spaţiului occidental de siguranţă şi securitate. Dar zona a fost preluată atât cu valorile care o identifică – civilizaţia şi statornicia popoarelor din zonă, resurse, tradiţii, valori culturale –, cât şi cu tarele care o personalizează – migraţia ilegală, traficul ilicit de droguri, arme, fiinţe umane, crima organizată, economii neperformante, corupţie, fraudă, conflictele îngheţate, proliferarea armelor de distrugere în masă sau a unor componente ale lor şi multe altele. Toate acestea au tendinţa de a se reuni în jurul Mării Negre. Pe fondul labilităţii perioadei de tranziţie a zonei, ele se pot dezvolta, pentru ca, apoi, ajunse la maturitate, să se constituie în valuri succesive, care să se spargă pe malurile Atlanticului. Această teamă a fixat Occidentul într-o atitudine cel puţin atentă, pentru a nu tulbura zona şi a nu stârni aceste valuri.

Rezultă că există riscul ca factorii insecurizanţi cu care se confruntă acum statele ce formează „limesul” est-european să fie întâlniţi, mai devreme sau mai

Lectorul universitar Simona MALEŞCU este avocat, absolventă a studiilor postuniversitare de securitate şi apărare naţională în cadrul Colegiului Naţional de Apărare. În prezent este doctorand al Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I“, în domeniul ştiinţă militară.

târziu, dar într-o formă agravantă, de cealaltă parte a continentului. Acesta conduce nemijlocit la atribuirea de către comunitatea euro-atlantică a statutului primordialităţii urmăririi şi combaterii riscurilor, pericolelor şi ameninţărilor existente sau emergente în zona extinsă a Mării Negre.

2. România – parte a mecanismelor de cooperare la Marea Neagră

ONU, NATO, UE, SUA, statele europene şi organismele regionale economice, de securitate şi de altă natură s-au implicat activ în realizarea unei reţele dense de mecanisme de cooperare. Aproape fără excepţie, în fiecare ochi al acesteia se găseşte România. Noua construcţie prin cooperare are toate şansele să devină, desigur, cu sprijinul masiv al Occidentului, un nou areal de stabilitate şi prosperitate. Dacă lucrurile vor merge pe acest făgaş – şi toate ţările din zonă sunt interesate de o astfel de dezvoltare –, atunci este de aşteptat că un asemenea model se va extinde şi în zonele adiacente, adică la periferia zonei extinse a Mării Negre, pe al doilea cerc, care cuprinde Cecenia, Transnistria, Balcanii de Vest şi, într-un fel, zona kurdă, contribuind astfel la realizarea stabilităţii şi cooperării în vaste regiuni tradiţional conflictuale.

Întărirea cooperării si solidarităţii regionale sunt esenţiale pentru securitatea în regiunea Mării Negre. Pentru România, ca şi pentru Bulgaria, Turcia şi alte state care au aderat sau sunt în curs de aderare la valorile euro-atlantice, realizarea acestor obiective este deopotrivă, benefică, chiar vitală, şi complementară preocupărilor privind integrarea europeană.

Din păcate, deşi s-au derulat numeroase iniţiative cu privire la întărirea cooperării în această zonă, punerea lor în aplicare este încă dificilă, întrucât nu toate ţările din zonă acordă o atenţie sporită acestei construcţii. Cele mai multe dintre ţările riverane au alte priorităţi, cum ar fi integrarea în structurile europene (Bulgaria, România, Turcia), rezolvarea unor probleme interne (Georgia), consolidarea statutului de mare putere cu interese europene, asiatice şi chiar globale (Rusia) şi definirea unui statut important în concernul european, la paritate cu Rusia şi cu alte ţări importante (Ucraina).

Este nevoia de continuarea eforturilor pentru aducerea regiunii extinse a Mării Negre, cu toate dimensiunile şi implicaţiile sale, în primul rând, în atenţia riveranilor. Pentru că o astfel de construcţie, chiar dacă are nevoie de o susţinere masivă din partea marilor puteri, a organizaţiilor şi organismelor internaţionale, trebuie să pornească din interior. Crizele grave înregistrate la nivel continental în trecutul apropiat reprezintă pentru noi motivaţia şi impulsul pentru continuarea unei abordări proactive. De altfel, această abordare a devenit regulă în comunitatea euro-atlantică şi, odată cu integrarea noastră în Uniunea Europeană, nu numai că nu ne putem sustrage ei, dar o astfel de regulă trebuie întărită şi aplicată cu rigoare.

Ţările din zona extinsă a Mării Negre, în ultimii ani, au făcut dovada că există atât posibilitatea, cât şi disponibilitatea ca problema realizării securităţii şi stabilităţii propriei regiuni să fie trecută în rândul intereselor fundamentale ale fiecăreia. Organismele statale şi organizaţiile neguvernamentale au fost nevoite să caute şi să propună soluţii proprii pentru realizarea acestor interese, valorificând specificul şi similitudinile regionale, cultivând cooperarea şi solidaritatea reciprocă. Desigur, nu la toate capitolele au fost finalizate negocierile, sau nu s-a găsit încă o formulă unanim acceptată de punere în operă a altora, dar marea lor majoritate îşi etalează valorile.

Toate acestea demonstrează că problematica Mării Negre este tratată de fiecare actor local cu deosebită atenţie, ca o chestiune vitală, de interes naţional şi nu numai. În acest sens, România şi-a asumat o misiune deosebit de importantă şi, în acelaşi timp, delicată referitoare la această zonă. Trecerea de la rolul de subiect în cadrul diverselor formule de cooperare la acela de promotor al intereselor spaţiului în dialogul universal nu face decât să deschidă un nou capitol în diplomaţia românească. Prin această modificare comportamentală şi de atitudine de substanţă se urmăreşte cunoaşterea şi stimularea înţelegerii de către comunitatea internaţională a specificităţii problemelor cu care se confruntă statele acestei zone. Se doreşte, astfel, internaţionalizarea perceperii corecte a acestor probleme, atragerea organismelor internaţionale şi a statelor interesate în gestionarea riscurilor, pericolelor şi ameninţărilor cu care se confruntă arealul. Obiectivul final la care se tinde: *realizarea unei politici regionale coerente, dinamice şi anticipative, susţinută semnificativ de marile puteri, de organizaţiile şi organismele internaţionale, având drept scop creşterea încrederii şi cooperării în zona Mării Negre.*

Efortul României de a promova regiunea Mării Negre ca o arie geopolitică importantă, în care se încearcă dezvoltarea unei politici zonale integratoare, este în interesul Alianţei Nord-Atlantice şi a statelor comunitare, pentru că alimentează dinamismul proceselor de transformare democratică în arhitectura lărgită de securitate euro-atlantică. Acţiunile Bucureştiului sunt îndreptate în direcţia dezvoltării unei

politici regionale care să promoveze valori prin excelență euro-atlantice: democrația, respectarea drepturilor omului, prosperitatea, libertatea şi lupta împotriva terorismului[iii].

În concluzie, paradigma cooperării în zona extinsă a Mării Negre a cunoscut, la începutul acestui mileniu, modificări de substanță. Statele prezente pe eşichier au depăşit perioada suspiciunii şi discursului belicos. Au înțeles că, fără solidarități împărtăşite, nu pot repurta succese în lupta cu riscurile, pericolele şi amenințările care le prelungesc, parcă la nesfârşit, perioada de tranziție la normalitate a secolului XXI. Lupta izolată conduce nemijlocit la irosirea de energie şi bani, iar rezultatele sunt, de cele mai multe ori, sporadice şi fără profunzime[iv].

Pentru a-şi asigura dezvoltarea, prosperitatea şi democrația, statele din zonă construiesc un sistem de stabilitate şi securitate cooperativă cu geometrie variabilă.

Rezultatele obținute până în prezent sunt promițătoare. Totuşi, un model, o paradigmă bine conturată asupra viitorului securității zonei este greu de oferit. El poate fi dat abia după ce se va constata dacă arealul este capabil să-şi armonizeze interesele, să-şi coordoneze deosebirile şi să-şi pună în valoare numeroasele resurse, astfel încât să poată deveni o prelungire a spațiului euro-atlantic, sau va rămâne, ca şi până acum, o zonă măcinată de contradicții, de clivaj care să marcheze strict Europa Unită de un conglomerat de state asiatice. În oricare dintre variante, există o minimă certitudine: importanța geopolitică a zonei extinse a Mării Negre se va menține, iar valoarea ei geoeconomică se va păstra atâta timp cât nu vor apărea resurse energetice alternative mult mai atrăgătoare.

---

[1] Lorrain, P., *Incredibila alianță. Rusia-Statele Unite*, Bucureşti, Ed. Trustul Editorial Lider, 2004, p. 234.
[2] Asmus, Ronald D., Konstantin Dimitrov şi Joerg Forbrig, *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre,* Editura IRSI, Bucureşti, 2004, p.18.
[iii] Coolsaet, Rik, *A European Security Concept for the 21st Century*, în Diplomatic News, nr. 14, 2004, p. 38.
[iv] Alexandrescu, Grigore şi Alexandra Sarcinschi, *Modalități şi posibilități de amplificare a cooperării în zona Mării Negre*, Ed. UNAp, Bucureşti, 2005.

PROPUNERI

1. Pentru a dezvolta un puternic sistem de cooperare regională, este necesar ca Statele Unite, NATO şi UE să se implice nu numai în eforturi militare, politice şi umanitare pentru integrarea țărilor din regiune în structurile occidentale, ci şi în inițiative culturale şi educaționale, care să evidențieze baza comună a statelor de la Marea Neagră cu a celor din Occident.
2. Având în vedere diversitatea economică, civilizațională, culturală şi militară a țărilor din zonă, propunem elaborarea şi realizarea unui tematici prin care să se identifice *efectele de confluență* şi cele *de confruntare* din acest spațiu extins al Mării Negre, cu scopul de a se evalua şi prognoza principalele direcții de evoluție a strategiilor de parteneriat şi cooperare şi modalitățile de optimizare a acestora.

COLOCVIU STRATEGIC este o publicație a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiințifică, conferințelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalități din armată şi societate, din țară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiințifică din domeniul securității.

Publicație realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei Universității Naționale de Apărare „Carol I”
Tehnoredactare computerizată: Mirela ATANASIU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1841-7396; B: 141/174

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 319.56.94, Fax 319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
http://cssas.unap.ro